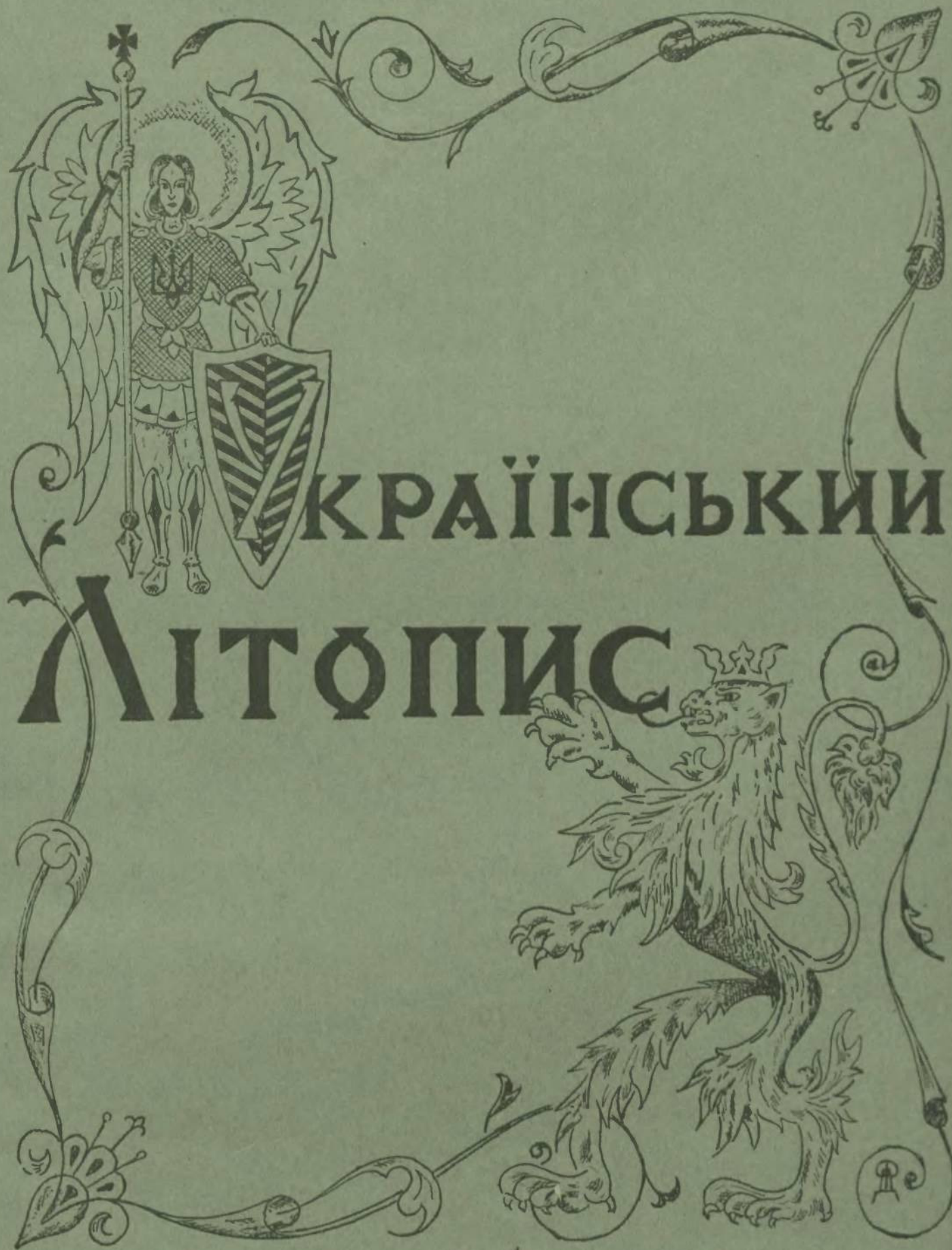

1 9 4 6

Христос **В**оскрес!

*Вітаємо дорогих земляків
з сьвятом світлого христового
Воскресення і бажаємо їм діждатися
вільного святкування цього дня
на рідній землі*

ЙОГО СМЕРТЬ І ПОХОРОН.

В перші роковини 28.IV.1945. - 28.IV.1946.

Обставини трагічної смерті бл.пам'яті Гетьмана Павла Скоропадського, зо дня якої саме тепер минає рік, мало відомі серед ширших кругів нашого громадянства. Тому ми друкуємо в цьому числі нашого видання докладніший опис останніх днів Гетьмана, його смерті й похорону, беручи відомості зі споминів Гетьманівни Єлисавети Павловни, писаних в ближчі дні по катастрофі, під свіжим враженням пережитих подій.

Покійний Гетьман виїхав з села Медлінген /під Ваймаром/ 8.квітня 1945 року, простуючи до оберсдорфу в південній Баварії, де тоді перебувала його Родина. З ним разом їхали Гетьманівна Єлисавета Павловна, отаренька няня і особистий секретарь Д.Гришиновський. Їхали автами, потягами, возом, а те мандрували й пішки, в усяких пригодах, пересідаючи з потяга на потяг, серед повної дезорганізації залізничного руху, ночуючи в дорозі по містах, по селах, по вокзалах, ховаючись раз-у-раз по протилетунських снованках під час постійних алармів. Їхати просто до Оберсдорфу через Нюрнберг - Аугсбург було неможливо, бо залізниця дорога була в багатьох місцях рсэрита, і доводилося робити великі "гаки": на Бггер, Регенсбург, Платлінг.

Гетьман був дуже стомлений, але настроїй його був бадьорий. Як згадує Єлисавета Павловна, Він раз-у-раз казав: Я мрію поїхати до Оберсдорфу, Я так хочу побачити Мама. Я мушу з нею все обговорити, як нам бути далі. Я страшенно втопився, Я мрію відпочити в Оберсдорфі один лиш тиждень, а потім знову з новою енергією працювати далі для української справи. Одного вечора багато Він говорив про Данила, казав, як тяжко не бачити його всі ці 6 років. Сказав: - Я так мрію його побачити в скорому часі. Я так хотів би передати йому ведення всіх справ гетьманського руху. Він має багато якостей, яких я не маю. Він буде кращим організатором. Я хотів би отояти в отороні й лиш помагати йому порадами й досвідом. - Балакав про ті плани, які мав для дальшої роботи. Мав на далі широкі плани. Він забував, що сили одної людини, та ще тої, що несе на своїх плечах такий страшний тягар, обмежені, забував, що має вже не молодий вік. Мав завзяття і незламаний дух більше від кожної молодой людини."

Розпорошений отан українства і брак серед більшости людей справжньої жертвенности, лицарськості, справжньої ідейности і патріотизму - все це страшенно гнітило його Батька. Гнітило його, що мало серед українців людей з широким розмахом, з державницькою думкою, людей чину, на яких можна було б при всіх обставинах покластися. Ми маємо, казав, багато прекрасних людей, але в багатьох з них замало внутрішньої одноцілізованости,

замало витриманості й витривалості. Ми маємо прекрасну молодь, але вона замало визнає авторитет старших, досвідчених людей. Багато з наших теперішніх політиків не вміють стати вище дрібних особистих амбіцій..."

Гнітило Гетьмана часом якеось передчуття. Ще в мейлінгені і пізніше в дорозі Він казав Єлисаветі Павловні: "Ти знаєш, у мене почуття, що я не доїду до Обердорфу, у мене почуття, що я овоїх більше не побачу. Передай їм, що я їх всіх там і мою дорогу Оленку, про яку я тепер нічого не знаю й за яку дуже турбуюся, бо вона там сама^x - страшенно люблю, й як би зі мною щось трапилося, скажи їм, що я за них буду молитися. Данило мушить продовжувати моє діло. Я вірю, що він це буде робити. Він буде більш щасливий, ніж я. Я переконаний, що Данило міг би багато для України зробити, але лиш тоді, коли й українці будуть його підтримувати всіма своїми силами. Коли мене не буде, хай Данило дбає про Мама, але я вірю, що й гетьманці її не залишать". Але такі сумні думки Гетьман висловлював під час подорожі не часто і настрій у його взагалі був бадьорий.

15.квітня у вечері приїхали до станції Платлінг. Тут треба було пересідати на інший потяг, який відходив аж на другий день. Почували в полі на траві перед дворцем. 16.квітня поїдали вже до потягу, коли загула сирена, то був повний алярм. Замість того, щоб відвести потяг від двірця, його залишили на місці, що було цілком проти всіх приписів і розпоряджень про охорону людей під час нальотів. Забігали залізничники й виганяли людей з вагонів і з перону. Кричали, щоб люди ховались в будинки, в льохи, в бункер. Люди бігли й штовхалися. Їх було тисячі, бо стояло в той час по всіх залізничних шляхах багато потягів, повних людей. Був тут потяг з українськими козаками. Недалеко від нас бачили ми багато українських дівчат. Ще вранці ми з кількома познайомилися, й Батько помагав їм щось перекладати з німецької мови. Люди неохоче відходили від своїх річей, бо за останній час страшенно крали. Грициновський хотів залишитися біля річей, але Батько рішуче заборонив, гостро йому гукнувши. Коли няня зауважила: чого Ви так гукате на бідного Дмитра Івановича? Батько сказав: "не гинути ж йому за-за річей, і не можу ж я його тут залишити, а сам ховатися!"

Батько, няня й я пішли за натовпом через "шперре". Батько взяв з собою куфер з документами й архивом. Я несла його портфель. Люди з переляку не знали, що робити, бо оховищ справжніх, власне кажучи, не було... Коли ми підходили до виходних дверей, чувся вже великий гуркіт літаків. Батько сказав: "До бункера ми не попадемо, він замаленький, пере чекаємо цю першу хвилю тут, переходити площу небезпечно". Гуркіт збільшувався. Батько йшов перший, я за ним. Ми троє отали коло зовнішньої отіни будинку двірця, між дверима й вікном. Батько сказав: "тут найкраще, бо зможемо з будинку викочотити, а в бункері може засипати" /воно так і сталося, всі люди там загинули/.

Тільки встигли ми так отати, як почалися вибухи. Було щось

x/

Молодша Гетьманівна Олена Павловна перебувала в той час далеко від Родини біля Вюрцбурга.

страшно. Все злилося в один великий вибух, хоч напевно їх було сотки, та й дуже близько від нас. Після першого вибуху почали валитися стіни /треба зазначити, що двірець був великий, кілька поверховий, кам'яний, високий, стіни міцні/. Тріск був страшний. На нас летіло каміння. Ми стояли перед тим у напівтемній залі. Після вибуху опинилися немов надворі. Даху над нами більше не було, кілька поверхів будинку було зруйновано. Наша стіна ще стояла, й ми за нею. Я встигла ще з лівого боку побачити кілька зруйнованих обрисів. Я запитала: "Чи Ти живий Батьку?" Але після цього першого вибуху нам нічого особливого ще не сталося. Наш лише присипало. Мій Батько простягнув мені руку, трохи назад, і я трималася її. Я йому показала: "Ховай свою голову", але я бачила, що він був цілий. Ми обоє ще встигли заспокоїти один другого, що нам нічого не сталося. Няня теж була ціла. Чути було, як вона промовляла: "Господи, помилуй, Господи, помилуй!"

Через мент стався другий вибух, страшніший від першого. Я встигла лиш подумати: "хіба такий буває кінець?" Але ні, ми були ще живі. Стіни валилися далі. Нас засипало ще більше, руки були ще вільні. Я старалася скидати каміння з Батька, а він з мене. З цього моменту, однак, я пам'ятаю мало й не все знаю, що було. Я була майже весь час непритомна. Лиш окремі моменти залишилися в пам'яті... Взагалі, оскільки часу тривав алярм і оскільки часу минуло після того як нас відкопали й до того часу, як я опинилася в лікарні в Деггендорфі, що знаходиться від Платлінгу в 12 кілометрах, і як мене взагалі везли - я не знаю."

Блисавета Павловна, коли прийшла до притомності, то розпитувала першим ділом за Батька, й їй показали, що Він живий та що Він мав на ший образок Божої Матері на золотому ланцюжку. Той образок Він у першу ніч зняв з ший й поклав під подушку. Коли його перевезено було до лікарні в Деггендорфі, але той образок в його вкрали. Грициновський вийшов з катастрофи цілий і ще й відкопав усі речі, головню куфер з документами. У нього були опалені руки, нога, лице, але рани були поверхові. У самої Блисавети Павловни лікарі встановили зламаний нію, а за кілька днів, коли зробили знімок, виявилось, що в кількох місцях тріснув череп. Волосся, брови, вії обгоріли, лице було розпухле, обшарпане, ошне. Очей не було видно. Дихала з трудом. Однак Блисавета Павловна надзвичайно швидко отала поправлятися, хоч терпіла страшні болі й немогла спати. Коли на шохитавчись пішла до Батька, який лежав на тому ж поверсі, то побачила таку картину: у великій кімнаті стояло 10 ліжок, на них лежали, але по тій стороні, що була вільна, особливо по виразу я вичитала, що він має гарячку, щодня 39 і більше. Він мене пі-

х/

Няня померла місяць пізніше від запалення легенів.

знав, але Йому було тяжко говорити. Він сказав: "Для мене так тяжко, що я втигнув і Тебе в цю історію. Я так цього не хотів". Я Йому сказала: "Ти не турбуйся, мені цілком добре, я майже здорова". Він сказав: "У мене зараз момент безсилля. Ти муши сама тепер організувати нашу дальню подорож і взагалі перебрати на себе листування з нашими людьми. Хай приїдуть суди нам тут допомагати".

Єлисавета Павловна обіцяла, але сама з трудом повернулася до своєї кімнати. Рани у Гетьмана всі були від опалення. Поотраждала ліва сторона обличчя. Головна, найглибша рана була над лівим оком. Спалена була також ліва сторона носу, й були рани між носом і ротом. На голові й на шиї були ще поверхові пошкодження шкіри. На тілі було багато синяків, особливо на руках. Та головне було загальне потрясіння цілого організму й вплив на діяльність серця. Гетьман скаржився, що болять груди, особливо при кашлі, але лікар запевняв, що в легенях усе в порядку. Не міг опокійно лежати, мав багато турбот і все думав про українські справи; іноді мав бред, і в бреду прохав не кушати до нього так багато людей, бо він дуже втомлений. Єлисавета Павловна Його заспокоювала. Були моменти, коли Він і її не добре пізнавав. Одного разу Він сказав: "Аліно, Аліно. Ти прийшла до мене! І Ви всі, мої дорогі діти, як це Ви так таємниче всі прийшли до мене!" Йому ставало все гірше, серце слабло, і лікарі робили впоритування камфори.

24. квітня Грушинський перевіз авто з Платлінгу няню, і всі троє хворих: Гетьман, Єлисавета Павловна й няня були покладені разом в одній окремій кімнаті. Грушинський залишився в Платлінгу, бо не хотів кидати речі на призволяще й муши кожного дня приходити по гражці пішки до Деггендорфу, роблячи туди і назад кілометрів 25. Того ж дня, як він перевіз няню до Деггендорфу, очинилася тривога: наближалися американці, Деггендорф був оповіщений кріпостою, і цивільному населенню наказано було покинути місто. Почалася поспішна евакуація. За порадою й за поміччю головного лікаря Гетьмана, перевезено до малого міста Меттен у 12 кілометрах і покладено в місцевій лікарні при монастирі. Американські війська швидко наближалися, і наперекір тому, що було сказано раніше, німецька влада вирішила, що Меттен мають захищати і військові і населення. Почали будувати барикади.

Настрій у всіх став дуже неспокійний. Цивільне населення не мало ніякої охоти воювати і наперед рішили опору американцям не чинити. Гетьманові ставало все гірше, Він уже нікого не пізнавав й був непритомний. Але лікар казав, ніби Його становище не загрозливе. Єлисавета Павловна почувала себе дуже погано, і ледве трималася на ногах. Гришинського не було: Гетьман ще 24. IV. вислав Його до Платлінгу подивитись, чи цілі там усі речі і взяти з собою чисту білизну. До Платлінга було 15 кілометрів від Меттена. Перед тим Гетьман запитав: "Чи довго ми тут залишимося?" Єлисавета Павловна відповіла: "Як тільки Тобі буде краще, при першій можливості поїдемо далі". "Добре, сказав Гетьман, але я хочу швидше виїхати". Гришинський пішов пішки до Платлінга,

але наступ американських військ одрізав його на кілька днів від повернута до Меттена.

Над вечір остан хворого на отілки погіршав, що вже не було надії. О четвертій годині над ранок 26 квітня Він тихо однав. До Блисавети Павловни прийшла сестра і сказала: "Ваш Батько помер". Блисавета Павловна пішла до каплиці, що містилася в кінці двора, в окремому будинку. Гетьман лежав на чорних марах, в сорочці, без подушки, прикритий простерадлом. Вранці прийшла одна стара бабуся і допомогла одягти Небіжчика. "Це була, пanno Блисавета Павловна, добра жінка. Вона з повагою й обережно помагала мені й навіть ольози текли у мені з очей. Певно й сама мала горе. Одягли Батька в його чорний костюм. Я зложила йому руки й покляла на груди ту орбіцу іконку, якою моя Мати й Марійка благословили його на прощання".

Тепер почалися клопоти, як поховати Небіжчика. Старша сестра заявила Блисаветі Павловні: "Тепер Ви мусяте подбати самі за труну; підіть за нашим робітником, він Вам покаже, де можна замовити." Але робітник був якийсь недотепа, сказав щось незрозуміле і зник серед села. Блисавета Павловна ледве йшла, і люди питали її: "де з Вами, чи не треба Вам допомогти?" Лице її було сіре, з великими синяками, все розпухле, волосся обрізане мерівно бо погоріло. Питалася, де можна знайти труну, але ніхто нічого не знав, крамниці були зачинені. В місті отояла паніка, всі бігли кудись. Коли Блисавета Павловна вернулася і сказала сестрі, що труни не знайшла, та сказала: "Тепер війна, тут фронт, можна поховати Вашого Батька і без труни." Що до овященника, то сестра заявила, що це зовсім виключена справа, щоб він міг поховати православного.

У вечері 26.квітня до Меттена увійшли американці. Війна в село велика кількість танків і авт. Повно було жовкірів. На вулицю не можна було вийти. Хоч стрільщини було багато, Меттен, порівнюючи, швидко і без особливих втрат перейшов до американців. Припинилися всі повітряні бомбардування й наступила тиша. 27.квітня Блисавета Павловна через силу продовжувала розшуки труни і овященника, але все даремно. На 28.квітня мав відбутися похорон, бо сестри в шпиталі казали, що далі тримати тіло в каплиці не можна. Немоżliво було щось зробити, тим більше, що виходити на вулицю було дозволено тільки до 4 години пополудні.

Не зважаючи на всі заборони, Блисавета Павловна вийшла з лікарні вранці 28.квітня на вулицю. "Воюди було певно воєнків, вели танки, авта, кулемети. Треба було крізь них пробиратися. Мене багато разів опиняли, але я балакала по англійськи, давала пояснення, й мене пропускали. Я запитала одного американця, чи є у них овященик, бо тутешні католики не хочуть ховати мого Батька. Він сказав, що коли б у мене справа не вийшла, щоб я звернулася до них, і вони мені допоможуть. Так само, як би я не знайшла труни".

Зпочатку Блисавета Павловна пішла на цвинтар і там на неохоту знайшла тіло Гетьмана без труни. Грабарі копали могилу. Вона сказала грабарям, щоб зачекали, що буде і труна і овященик. Сона пішла до католицького "пфарама". Довго вона деждалася, аж за

три години прийшло двоє священиків, і один з них звернувся до неї по українськи: мені одна жінка сказала, що на мене чекає українка". Єлисавета Павлівка прохала поховати її Батька. Зпочатку священик /це був греко-католицький священик отець Григорій Онуфрієв/ сказав, що не знає, чи можна буде це зробити, а потім запитав: "А хто Ваш Батько?". Вона сказала: "Гетьман Павло Скоропадський, а його дочка". Священик був вражений трагічністю події й заявив: "Я його поховав, це для мене велика честь". Довідавшись, що труни ще немає, він взявся добути труну. Але в той момент, як вони обидва входили до цвинтаря, принесено було труну. Вона була зроблена в манастирській отеларні. Простенька дерев'яна труна, пофарбована чорною фарбою. В ній були лиш стружки, але о.Онуфрієв приніс великий оувій сірого українського полотна й ці шматок менший білого. Тіло поклали на сіре полотно й прикрили білим полотном.

На похороні були присутні лиш двоє людей: Дочка Покійного Гетьмана і о.Онуфрієв, що олужив похорон. Син галицької землі, о.Онуфрієв немов вколовлював жалі і опівчуття українського народу в трагічній обставині поховану останнього Гетьмана України, що загинув на чужині, одірваний від своїх близьких, від своєї улюбленої Ріднини. Шматок сірого українського полотна, в який було загорнуто його тіло, немов символізував зв'язок з далеким Рідним Краєм...

Над могилою поставлено простого дубового хреста з табличкою з іменем Покійного і датами його народження і смерті.

—o-o-o-o-o-o-o—

З ПРИВОДУ СТАТТІ В.ВОЙНАРОВСЬКОГО:

"Земельна справа на Україні в світлі ідеології
В.Липинського.

В ч.4. "Українського літопису" в порядку дискусії розміщена стаття В.Войнаровського: "Земельна справа на Україні в світлі ідеології В.Липинського.

Вже эта назва статті вимагала від автора підійти до ідеології В.Липинського з належною увагою, себ-то до інтерпретації її у всій її глибині, а не використовувати і припосовувати лише окремі її місця до власних думок і особнотой настанови. Адже ніхто з обережних людей не дозволить собі, без належних пояснень, цюлатися на слова Христа: "Я приніс вам не мир, а меч" знаючи, що все євангельське учення наповнене любов'ю і прощенням ...

На жаль, підібрані цитати і настрої статті і деякі необгрунтовані висновки утворюють негативне враження від неї, тим самим кидаючи тінь на ідеологію В.Липинського, як на вузького консерватиста, що прагне лише до повернення старого соціального ладу, що крім інтересів поміщиків не визнає інтересів інших класів, не визнає потреби здорового поступу, якого настирливо вимагають нові умови громадського життя.

Автор невірно виклав погляди Липинського, який ще з початку своєї громадської діяльності закликав до взаємного розуміння й консолідації, борючись "з тупістю панів і інтелігентів", закликаючи панів "До національної єдності з народом", казав "забути про свої егоїстичні панські інтереси", "Коли ви хочете, казав він в передмові, Української Держави, то пам'ятайте, що штука будови і збереження держав лежить вся в умінню керувати існуючими вже інстинктами і хотіннями"... стр.ХVII. "Без єдності ми українці, не переможемо, згинемо всі і не створимо ніколи України" ... ст.ХХІІІ.

Зрозуміло, що говорючи про єдність, В.Липинський не кидав це як фразу для параду, подібно тому як зараз парадують фразою "Соєрність", а давав їй реальний зміст і настанову, як її можливо досягти. Він казав: "Або цілковита зміна соціального ладу на цілім світі"... або "Міжкласовий компроміс в ім'я ідеї держави і нації. Іншого виходу з цього становища нема... ст.І7.

Підкреслюючи назву книги: "Листи до братів хліборобів", а тим самим створюючи враження ніби В.Липинського інші класи не цікавлять, автор статті записує: "Чому В.Л. заадресує свій твір не до всього громадянства, а лише до одних хліборобів?" На цей запит можна було б не звертати уваги, коли б в прямій, але негативній відповіді на нього В.Липинський не виявив його погляду й ставлення до тих інших. Він каже, що книга писана: "І для купців та фінансистів, що мають отільки розуму і честі, щоб задовольнитись не великим, але певним прибутком в контролюючій і обмежувчій їхні апетити класократичній монархічній державі,... замість бажати собі непомірних спекулянтських зисків". Книга писана "для робітників, які завжди шанують господаря власника, коли він дійсно є господарь, коли він сам особисто своєю здатністю вождя розвиває свою фабрику, і які погорджують агентами анонімного капіталу, що дбають тільки про найбільший зиск, а не про фабрику. Для робітників, що хочуть мати при фабриці свій дім, свій егород, робітників осілих, яким фабрика так само рідна, як селянинові земля, і які тому хочуть, щоб вона була ведена відповідально і особисто, а не невідповідально анонімно". В трудовій монархії, каже він Ви робітники, як стан і клас - а не як потрібна тільки інтелігентам соціалістична чи комуністична партія - будете мати свою участь - свої права і свою відповідальність у владі". Ст.ХХХІХ.

Виявляючи в наведених словах своєї неуповні і радикальні погляди, як напрямні до майбутнього вирішення соціальних питань, в забезпеченням селянам і робітникам вільної самодіяльності, В.Липинський говорить далі, що Гетьман -господар національної праці забезпечує опекій і порядок..."А як, у яких формах буде використовуватися ця праця, про це хай рішають між собою, організовані в свої професійні організації, свої Ради, самі працівники, творці хліба, товарів і техніки..." "Хай про діла фабрики говорять безпосередньо робітники із техніком фабрикантом, про діла хліборобства село саме хай рішає між собою.

Коли той фабрикант, і той пан по своїй працездатності і по своїм організаторським аристократичним здібностям, робітникам і селянам для більшої інтенсивної, більш корисної праці потрібний — хай лишається й укупі з ним живе та працює. Як ні — коли він тільки народолюбчець — демократ, а фабрики чи господарства сам організувати не вміє, хай собі йде геть". І далі, зовсім не в консервативній піднесенні продовжує: "Коли хто скаже, що такої трудової монархії ще ніді на світі немає, то ми на це відповімо: а чому б їй у нас на Україні вперше не бути? Він пояснює: що ми маємо всі дані до цього — "міцне консервативне хліборобське селянство, підселянське робітництво, слабу республіканську фінансову буржуазію", ст. 43. Отже з цих олів лево, які класи вважає В. Липинський основою майбутньої трудової держави й в кому він бачить епертя її, і в кому заперечення. Нечисленні ж остатки бувших носіїв вищої культури є лиш цементом, що зв'язує основні державно творчі матеріали.

В своєму творі В. Липинський дійсно не дав подробиць вирішення аграрного й нерозривно зв'язаного з ним робітничого питання. Відповідь до можливо радикального вирішення їх, ми можемо знайти лише в його загальнім настановленні і ставленні до радикального поступу наприклад, в робітничому питанні. В цьому аспекті заслуговують на увагу і такі думки В.Л.: "Інтелігентська невідомима утопія розбивається і нищиться образом здійсненого хотіння робітництва; заводівши в своє — робітнице — посідання власною національною фабрикою, мати право усуваючи посередника капіталіста, одержувати од інших класів нації /хліборобів, купців, інтелігентів/ повну плату за свою працю" ст. 158. "Розвиток ... англійського робітництва ... показує, яка велика нова національна сила родиться серед здатного до володіння засобами своєї промислової продукції робітничого класу"... "Приклад Америки... де... робітництво легко переходило в ряди власників промислових підприємств — показує, що дійсно, реальне володіння засобами продукції окрізь нищить серед робітництва інтернаціональний соціалізм ... Ст. 159.

Звертаючись до питання провідної верстви, що й є майже єдиним в статті в ідеології В. Липинського, нас диву, чому автор не дав за В. Липинським повнішого пояснення до цього: Хоча би такого, яке б не залишало вражіння, що ніби В. Липинський має на увазі лише старих землеволодільців... По правда, деось далі, автор ніби трохи пояснює, та це пояснення зовсім тоне в загальному настрою статті ... А в той час, очевидно, щоб не виникло таких непорозумінь, що в передмові В. Липинський каже: "Увесь проблем організації хліборобського класу, і а з ним і проблемом возстановлення Гетьманської Української Держави — лежить в тому, щоб могла повстати нова авторитетна серед хліборобських має сильна хліборобська провідна верства". ст. XXXIX.

"Антагонізм політичний, витворений на Україні російською державною політикою, яка в своїм інтересі насильно задержувала різкий поділ хліборобського класу на два політично нерівноправні стани: "дворянство" і "крестянство", мусять бути зни-

цений"... "Так, щоб з останків тих і других повстала нова провідна українська хліборобська верства"... "Отже не... поворот до давнього стану маємо ми на меті"... ст. 75.

Автор статті чомуось не згадує цих важливих положень, як і далі не пояснює чому і яких саме "останків" мав на увазі В. Липинський. Він не підкреслював також, що не тому В. Липинський говорить про колишніх панів, що вони пани, а тому, а тому, що вони були носіями державницьких традицій, державного досвіду і вищої хліборобської культури і що все це вони повинні передати новій генерації. А. В. Липинський це пояснював і підкреслював. Він казав: "Цій героїї припадає велика роль передати стару державну Українську традицію, основи Українського консерватизму, хліборобській воєнничій провідній новій. Верстві, що вийшла тепер з ублагоугодненого мечем і борезьбою Українського селянства". Ст. 559.

Яке велике значіння має передача цього набутого віками досвіду й культури, зрозуміли більшовики, використовуючи часто цих "недобитків", як "спеців" майже в усіх галузях народного господарства, армії і науці... Автор не підкреслює також, що не всіх з цих останків має на увазі В. Липинський. А між тим, сам В. Липинський підкреслює, що мова йде лише про "морально й соціально здорових та де громадської роботи здатних"... Проводячи далі каже: "І для усунування всіх непорозумінь, це раз повторюємо: державство українське само без селянства не збудує української держави і нації, але хто знищить тепер посліди, соціально здорову ще горстку українського державства, той не тільки не збудує" і т. д. ст. 76. Коментарі зайві, бо ледве хто не розуміє цього зараз, коли ця горстка залишилася може ще тільки серед нашої військової старшини і окремих одиниць серед національно свідомої української інтелігенції...

Замість яких і зрозумілих думок В. Липинського, автор статті, ніби намісню не називаючи дословно цитати, говорить про: "Найбільш культурні і найбільш зв'язані з землею "попольщені та помосковлені", не зважаючи на те, що без положень і "культури" і зв'язаність з землею" можна при бажанні по різному розуміти й по різному "ставитись до цього ...". Адже "культурні і зв'язані з землею, можуть бути і не морально здорові і де громадської роботи не здатні, а В. Липинський це вважав необхідною умовою. Нас дивує також, чому автор статті, пишучи за ідеологію В. Липинського з усього вчення використав саме це, майже єдине та ще і дразливе місце, не дивлячись на те, що це в 20-х роках В. Липинський писав: "Ніхто краще від нас не знає, що в наші часи це наше помосковлене і опольщене державство вже у великій мірі вийшло з життя"... ст. 75. Чи не okazaв ця процесу національного оформлення нашої суспільства, що опольщене і помосковлене в нашому середовищі зовсім зникло? Бо ж все це було морально здорового і чесного з них, давно вже повернулося в лоно своїх батьків - українське... Чи вважав би він зараз потрібним говорити про те, що зникло?

П.

Підходячи до конкретних висновків в питаннях земельної реформи, автор статті не вважав потрібним урахувати особливо важних до цього думок В.Липинського:

"Кожен власник землі сам особисто мусять на ній господарювати, сам особисто своє господарство організувати"...
"Задержувати - ж цієї землі матиме він право стільки, скільки йому відповідно його індивідуальної сили, здатності й потреби місцеві хліборобські органи самоврядування, під контролем держави прибудуть. Тільки розв'язання аграрних антагонізмів на місцях і по принципу індивідуальному, а не в центрах по принципу егалітарному оздоровить хліборобський клас, викине з нього всі паразитарні спекуляційні елементи, багатих хліборобів примусить бути потрібними й корисними громадянами, а не колоністами "поміщиками". Законна ліквідація всієї паразитарної земельної посілости і наложення на всіх власників землі державних громадських і економічних обов'язків, пропорційно до їх індивідуальної здатності й сили - по принципу кому більше дано / землі, освіти, культури і т.д./, з того більше й вимагається - це перша основа аграрної української політики"... Крім внутрішнього окріплення хліборобського класу, це й окріплення його чисельне шляхом збільшення через планову парцеляцію числа середніх, економічно сильних, соціально задоволених селянських неподільних господарств - це основа друга" ст. 75.

Ігноруючи ці дві основи й взагалі не підводячи ніякої бази, автор статті все ж робить такі висновки:

1/ По так званому колхозному сектору кожен хлібороб дістане назад свою посілость в тому розмірі, яким він володів раніш,

2/ розмір господарств більшої посілости вважає можливим встановити за оптимальними нормами професора Чална до 200 Га.

3/ Оптимальні норми маєностей недоцільно передавати в посілость кооперативам.

Не спиняючися вже на цілому ряді обставин, зв'язаних з сучасними "настроями й хотіннями", з висновками автора ми не згодні по таким міркуванням:

1/ Коли В.Липинський каже: що "Зміна в формах землевладіння може лежати в інтересах цілого класу" ст.557., то ми вважаємо докоректною таку зміну, при якій би найменше утворювався декласований елемент й наймитів... Це якраз є в інтересах всіх класів, - в інтересах держави. Це розумів навіть Століпін... Тим більше, що помилка українців спрямована виразніше, ніж у інших народів в індивідуально господарський, а не пролетарський бік. Залишення ж більших маєностей веде до збільшення о.г. пролетаріату і безробітних.

2/ Безоговорочний "егалітарний" підхід автора до справи протирічить би постанові В. Липинського, аби-то державним інтересам. За таким методом могли б великі маєлости попасти до рук, які їх неспроможні організувати...

3/ Зменшуючи господарства, наприклад до "ідеального" /за А.Білопольським/ розміру 25 - 50 Га, ми все ж таки можемо зберегти все, що є морально - здорове й чесне з верстат дійсних носіїв високої культури й державницьких традицій. Опереження в дореволюційні часи й пізніше, свідчать, що не всі найбагатші власники, часто мандрівники, найглибше пов'язані були з рідною землею, а якраз менші, що "сами мусли на ній ховідувати, сами особисто своє господарство організувати"... І ці чесні морально здорові, розуміючи також державну необхідність як і В.Липинський, не зрегінують, не захиріють й утримуються на своїх провідних позиціях, бодай обмежених до розміру - 50 Га.

4/ Обмеженість до таких розмірів посілоостей, є єдиним засобом до зміцнення чисельно верстви хліборобів, шляхом надання надійні заслуженим борцям за суверенітет Української Держави, незалежно від їх політичних переконань.

5/ Відомо, що округа з землею у нас надзвичайна. Аграрне перенаселення /за Байером/ в двічі більше ніж у Англії й Франції і в півтора рази більше ніж у Німеччині, бо у нас нема розвинутої ще промисловості. Зараз перевести багато селян на промисловість ми ще не можемо, а в дальшому розвитку її, очевидно вона ледве встигатиме забирати природній приріст населення... При площі орної землі на Великій Україні 25м.Га, ми маємо до 4-ох мільйонів господарств... Проводячи аграрну реформу й уникаючи карбувати господарств /бо, я кажу знавець справи А.Білопольський: "Корінь аграрної проблеми - в найменшій дозволеній площі окремого господарства" / чим і як zatrudимо ми робочі руки? Та той же А. Білопольський каже, що ліквідувати карбуваті господарства не тяжко, значно трудніше дати звільненим від хліборобської праці рукам сталий заробіток у місці".

Очевидно, що залишаючи більші посілоості в розмірі, наміченому автором статті, ми ще більше погіршимо таке становище, бо збільшимо кадри того "здекласованого, здеморалізованого, дійсно й окриданого й на все і вся озлобленого селянства"... Краще ж нехай будуть менші норми великих посілоостей, зате менше буде цих окриджених... Тим більше, що й на 30-50 Га. можна вести висококультурне господарство. Отже, не маючи рації опускатися нижче 6 Га /для екстенсивного господарства/ ми змушені йти на максимальну норму 40 ' 50 Га.

Міркування автора, щодо співвідношення малих і середніх господарств 85 відсот. і більших 15 відсот., нічого не рішає. Рішає лише пов'язання аграрного питання з способом розвитку промисловості та з робітничим питанням... В наших умовах ці питання нероздільні, але автор їх не розглядає... Виходячи з того, що 25 мільйонів Га, може зайняти приблизно 8 - 10 мільйонів робітників, очевидно, найпекучішим питанням буде негайна розбудова фабричної промисловості, а також і усякого роду підсобного, спеціального, індивідуального, кооперативного і т.д. ремісництва.

Ще до потреби Держави в великих господарствах: цукрових, рапсових худоб, насінюваних, молочарських і т.д., які займали

й у оовітів /Совхозах/ до 3,8 міл.Га, то звичайно вони повинні бути і при будь якій фермі держави, хіба може з меншою площею землі під ними. Що вони не повинні провадитись державним "чиновничим" засобом, в цьому автор статті має рацію, бо здавна відомо - такі господарства часто не є рентабельні. Що ж до кооперативного способу господарства на них, то ми не бачимо підстав його заперечувати. При цім опосереді все ж діє принцип приватної ініціативи і заінтересованості. Зазначені господарства Держава може здавати на певних вигідних для неї умовах в аренду, кооперативним артілям і окремим фахівцям. Приклади такі були і в дореволюційні часи, коли деякі великі землевласники здавали господарства в аренду і орендатори вели їх за кращими культурними зразками. Звичайно, право на аренду повинно бути однакове у всіх громадян України й в разі декількох претендентів, аренда повинна здаватися з торгів...

Закінчуючи дозволимо собі сказати, що аграрне питання звичайно не може бути охоплено в одній статті. Не це є хібною статтю В.Войнаровського. Жаль викликає те, що вона, згадавши драгливіші місяці, не відбила ні вимог часу, ні духу ідеології, на яку опиралася. А дух тої перш за все:збудування незалежної Української Держави й утримання її. А з цим в першу чергу пов'язаний і добробут усього українського народу.

Н. О.

-o-o-o-o-o-

ЦЕНТРАЛЬНЕ УКРАЇНСЬКЕ ДОПОМОГОВЕ БЮРО В ЛОНДОНІ.

ОБІЖНИЙ ЛИСТ Ч.3.

Лондон, 28-го лютого, 46.

Цим шляхом знову бажаємо познайомити українську еміграцію в західній Європі з деякими справами й проблемами, що виникли протягом останніх двох місяців. Через відсутність нормальних поштових зносин і інші причини, від нас незалежні, не можемо кожному вислати цього обіжнього листа, тому просимо передавати його один другому.

1/ ПРАВО АЗИЛУ.

Загальні Збори Організації Об'єднаних Держав у Лондоні прийняли постанови 12-го лютого, 1946р. на основі яких належить сподіватися, що масованих репатріацій більше не буде. Спеціальний міжнародний комітет буде створений, якого завданням буде опікуватись збігцями матеріально й правно. Ці постанови, це фактично приєнання права захисту збігцям. Злучуємо текст цих постанов в українському перекладі з деякими поясненнями.

2/ СПРАВА ІМІГРАЦІЇ.

До Ц.У.Д.Бюра надходять щоденно десятки листів від українців на октаальщині із запитаннями про можливість виїзду за оке-

Х Р О Н І К А .

СОБОР ЕПИСКОПІВ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ.

14 - 16 березня відбувся в Есслінгені /Вюртемберг/ собор єпископів Української Автокефальної Православної Церкви під головуванням Митрополита Полікарпа. На Собор прибули: Митрополит Полікарп, архієпископ Михайл, архієпископ Генадій, архієпископ Ігорь, єпископи: Григорій, Платон, Вячеслав, Сильвестр, Володимир і Мотислав. З'їзд привітав референт церковних справ при Відділі Культури і Освіти Центрального Представництва Української Еміграції, який сказав між іншим: "Українське Православне Громадянство в ці понури, хвилини свого національного життя хде від своїх Владик духової опіки та високих зразків усіх громадянських чеснот. Українське Православне Громадянство вірить, що як завжди перед тим, так і тепер наша Церква стане прапором нетужного національного відродження. Громадянство, що було дуже стурбоване чутками про неоднозгідність в лоні нашого Єпископату, вірить, що Собор започаткує нову добу в житті Української Автокефальної Православної Церкви й з цього боку запевняє Св. Собор у своїй відданості прадідівській вірі та в послузі Єпископатові Української Автокефальної Православної Церкви". На це привітання відповів митрополит Полікарп, дякуючи Культурно-Пресвітний Відділ за привіт та обіцяючи взяти на увагу побажання громадянства".

Собор виніс після докладного обговорення такі постанови. Перш за все ухвалено створити вищі управління У.А.П.Ц. на таких основах: найвища церковна влада належить Собору Єпископів; голова Собору - Митрополит; виконавчий орган - Св. Синод, що складеться з Митрополита, заступника, секретаря й одного члена. Змінні члени Синоду вибираються Собором на один рік. При Синоді існує синодальна канцелярія. До Синоду ввійшли: Митрополит Полікарп, архієп. Михайл /заступник/, єп. Платон /секретарь/ і єп. Мотислав /член/. Синодальна канцелярія міститься в м. Есслінген, Мартінотрассе 26.

При кожному єпископові, що має й адміністративні функції, існує Церковне Управління. При парафіях діють церковно-парафіальні ради під головуванням настоятеля парафії.

Далі винесено такі ухвали: посилити пастирську опіку над вірними й місіюно-освітню серед них працю; отворити центральний орган УАПЦ. при Синоді: "Церква і життя", що видається в Есслінгені. Виготовлено було "Окружне послання до Святіших Патріархів, Блаженіших Митрополитів, Високопреосвященіших архієпископів і Преосвящен. Єпископів усіх Автокефальних Церков Св. Східної Вселенської Православної Христової Церкви". У посланні коротко переказано історію Україн. Прав. Церкви з піднесенням подій 1921р. й необхідності деяких каноничних порушень у цю добу; переказано далі про відновлення ієрархії в 1942 р., про розвиття й акцію т.зв. Автономної Церкви й на-

Фенті події останніх років. Закінчується послання проханням "прийняти до уваги все вищесказане про УАПЦ і про одужанні та законні домагання українського народу мати свою Автокефальну Церкву й подати їй братерську у Христі руку молитвенного єднання".

УАПЦ стоїть на ґрунті чистого православ'я й каноничності та не мислить себе інакше, як тільки окладовою частиною Всесвітньої Східної Православної Церкви й на всіх своїх богослужбах молиться за всіх Патріархів і інших Предстоятелів Автокефальних Церков та має тверду надію на Бога, що вона не помре.

Намічено на Соборі такий поділ єпархій: арх. Михайл-Мюнхен; арх. Ігорь - Авґобург; єп. Григорій - Вестфалія /англ. зона/; єп. Платон - Есслінген; єп. Вячеслав - Бад Кіонґен; єп. Сильвестр - французька зона; арх. Генадій - Зальцбург/Австрія/; єп. Володимир - Байройт; єп. Мстислав - Баден; єп. Сергій - Констанца.

Ще до скликання Всеукраїнського Собору з Єпископів, духовенства і мирян винесено таку ухвалу: "Вважати, що скликання такого Собору не може бути переведене незначною частиною Церкви поза мідіонову її частину на території України; що ж торкається скликання Собору У.А.П.Ц. на еміграції, в якому б взяли участь Єпископи та представники духовенства й мирян для обміркування потреб тої церкви в теперішніх змінних умовах еміграційного життя, то в даний момент справа та не є можливою до зреалізування. Священному ж Синодові доручається зайнятися вивченням і опрацюванням потрібних матеріалів для скликання такого Собору, коли для того настануть відповідні передумови і спроможності".

В справі примусового навернення українців греко-католиків на російське православ'я винесено ухвалу: "Беручи на увагу факт, що Св. Православна Вселенська Церква ніколи не одобряла насильницького навернення людей до того чи іншого християнського визнання, бо і сам наш Господь Ісус Христос нікого не примушував, лише кликав. Св. Собор Єпископів У.А.П.Ц. осуджує таку нехристиянську акцію, оскеровану на досягнення політичних цілей, що мають на меті винародовлення українців. У хвилину тяжких проб і опір, що їх сьогодні окладають греко-католики, Св. Собор Єпископів виголошує їм своє братерське, щире і сердечне співчуття та звертається до Всемогучого Господа Бога з гарячою молитвою, щоб Він скоротив їхні терпіння та відвернув від них це насильство".

Всі наради Собору відбулися в спокої та в повній згоді. З нагоди Собору було видано до духовенства й вірних УАПЦ особне апостольське послання.

-:-:-:-:-

УКРАЇНСЬКИЙ ДОПОМОГОВИЙ КОМІТЕТ В АРГЕНТИНІ.

Український Допомоговий Комітет в Буенос-Айрес /Аргентина/ вислав до Укр. Комітету в Римі з дня 2 лютого лист, в якому подає деякі цікаві відомості про себе і про справу

еміграції до Аргентини й Парагваю. Містимо тут уривек з цього листа, пересланого нам в копії з Буенос-Айреса "Наш Допомоговий Комітет, читаємо в цьому листі, заохочив з ініціативи Комітету аргентинських українців у травні минулого року і залягалізувався як офіційна філія при Аргентинському Червоному Хресті. Незадовго по тому до співпраці приступило Церковне Братство Св. Володимира; в червні приєдналося т-во "Відродження", а в серпні т-во "Проsvіта". Збіркова акція йде повільно через брак активного елементу, а починаючи через акцію ооветів, які посилено розвивають пропаганду за поворотом до дому.

Юридично еміграція до країн Південної Америки є вільною, але фактично вона є неможливою в сучасний момент вже через самий факт відсутності пасажирського пароплавного сполучення. Іспанська компанія Ібарра здійснює за переїзд з Барселони до Буенос-Айреса 1.500 песів /понад 380 доларів/ в найдешевшій класі. Приходить один пароплав на місяць і привозить переважно іспанців. По друге Аргентина і Уругвай фактично закрили видачу дозволів на еміграцію з Європи, обставляючи їх такими труднощами - формальностями, які звичайним людям трудно перебороти. Остаточна відповідь, якої ми на днях добилися в цій справі від головного Директора Еміграції особисто, була та, що в скорому часі будуть проголошені нові дуже ліберальні правила для еміграції.

Натомість Парагвайський уряд дуже жваво цікавиться європейською еміграцією. Ми навіязали досить близький контакт з Директором Еміграції, з яким наші представники мали побачення і наради під час його побуту в Буенос-Айресі. Позатим в Асунсіоні /столиці Парагваю/ енергично працює пан Ілько Падучак, який є нашим представником. Директор Еміграції поінформував нас, що в сучасний мент дохід до Парагваю не є закритий, а крім того підготовляється декрет для відкликання існуючого правила, що вимагає від кожного емігранта виказу певної квоти для забезпечення життя на перших початках і зноситься також за уділення віз. Він зазначив, що існує план притягти до Парагваю в 1946 році 200.000 нових поселенців.

Миємо поінформувати Вас, що в Парагваю вже живуть понад 10.000 наших емігрантів, переважно з Волині. Вони всі однодушно нарікають на те, що економічні і кліматичні умови там дуже тяжкі, і всі заявляють, що радо звідтіть виїхали б, як би мали можливість. Офіційно допускаються до Парагваю лише хлібороби і в їх числі до 10% ремісників і культурних робітників. Всім, хто виріс на землі, слід записатись хліборобами"